

Соціальний досвід пандемії COVID-19 в Україні: соціологічний вимір

Матеріали круглого столу
20 листопада 2020 р.

КИЇВ
Інтерсервіс
2021

ЗМІСТ

Передмова модераторів	3
Степаненко В. COVID-19: особливості соціальних аспектів в Україні	6
Стегній О. Громадянські свободи, економіка і боротьба з пандемією	16
Князева О., Дембіцький С. Соціальна довіра у розпалі пандемічної кризи: наслідки COVID-19 в Україні	20
Резнік В. Довіра до владних інституцій та оцінка ефективності державної політики у протистоянні пандемії	30
Макеєв С. Флуктуація соціальної нерівності в умовах COVID-19	35
Нечитайло І. Посилення освітньої нерівності в умовах пандемії (на прикладі шкільної освіти)	39
Злобіна О. Соціально-психологічні ресурси як чинник впливу на поширення конструктивних практик поведінки в умовах пандемії	44
Чепурко Г. Соціальні ризики пандемії COVID-19	48
Симончук О. Особливості суб'єктивних показників здоров'я та доступу до медичних послуг у доковідні та ковідні часи	53
Паращевін М. Проблематизація взаємодії секулярної держави та релігійних об'єктів в умовах загрози поширення COVID-19	58
Резнік О. Протестний потенціал та прояви соціальної самоорганізації під час пандемії	62
Рахманов О. Патерналістські та авторитарні настрої українців під час пандемії: чи відбулися зміни?	67
Костенко Н. Модифікація культурного в стані «етатизації біологічного»: ціннісні несумісності і цифрові втручання	72
Скокова Л. Зміни у культурних практиках повсякдення в умовах коронавірусної кризи	77
Євдокимова І. Соціальні наслідки COVID-19 для соціальної роботи	81
Савчук Д. Вплив COVID-19 на зайнятість і фінансове становище домогосподарств.	85
Іващенко О. Фактор COVID-19 та соціально-економічне становище українців в 2020 році.	87
Ломоносова Н. Надання соціальних послуг під час пандемії: між кризою і реформою.	94

ДОВІРА ДО ВЛАДНИХ ІНСТИТУЦІЙ ТА ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОТИСТОЯННІ ПАНДЕМІЇ

Резнік В.С., Інститут соціології НАН України

Довіра державній владі детермінує її можливості у протидії пандемії COVID-19. Водночас ефективність політики держави у протидії цій пандемії впливає на довіру інституціям влади. В Україні у 2019–2020 роках найбільше знизився рівень довіри до Президента, Уряду та Парламенту. Оцінки дій влади держави у протидії пандемії COVID-19 та довіра інституціям влади є статистично значимо, але слабо пов'язаними: при зростанні цих оцінок зростає рівень довіри респондентів інституціям влади.

Trust in a state power determines its ability to counter the COVID-19 pandemic. At the same time, the effectiveness of state policy in countering this pandemic affects the trust of state institutions. In Ukraine, in 2019–2020, the level of trust in the President, Government and Parliament has decreased more. The assessments of the actions of the state power in countering the COVID-19 pandemic and trust in government institutions are statistically significant weakly connected: with the growth of these assessments, the level of respondents' trust in state institutions increases.

За ствердженням Конфуція, держава керована тоді, коли «достатньо їжі, достатньо зброї і є довіра народу» (Луньоїй, 12: 7) [1: 119]. Довіра до чинної влади за значущістю прирівнюється до таких підвалин останньої, як її матеріальні життєдайні та силові ресурси. За втрати зазначених підвалин чинна влада держави вважається недієздатною і приреченою на повалення.

П.Бурдьє теж розглядав довіру певному соціальному суб'єкту як ресурс його діяльних можливостей: «Немає соціального універсуму, де кожен суб'єкт дії не був би змушений щомиті рахуватись з капіталом довіри, який визнаний за ним і який визначає те, що він може собі дозволити...» [2: 249]. Ця думка є слушною й щодо чинної влади в Україні: довіра їй поряд з іншими досяжними ресурсами визначає її діяльні можливості в суспільстві,

зокрема, можливості у протидії пандемії. Водночас ефективність державної політики у протидії пандемії впливає на довіру владним інституціям: залежно від цієї ефективності капітал довіри може зростати або знижуватися.

В Україні впродовж останніх двох років середні значення рівня довіри* громадян до різних владних інституцій змінилися неоднаково (рис. 1).

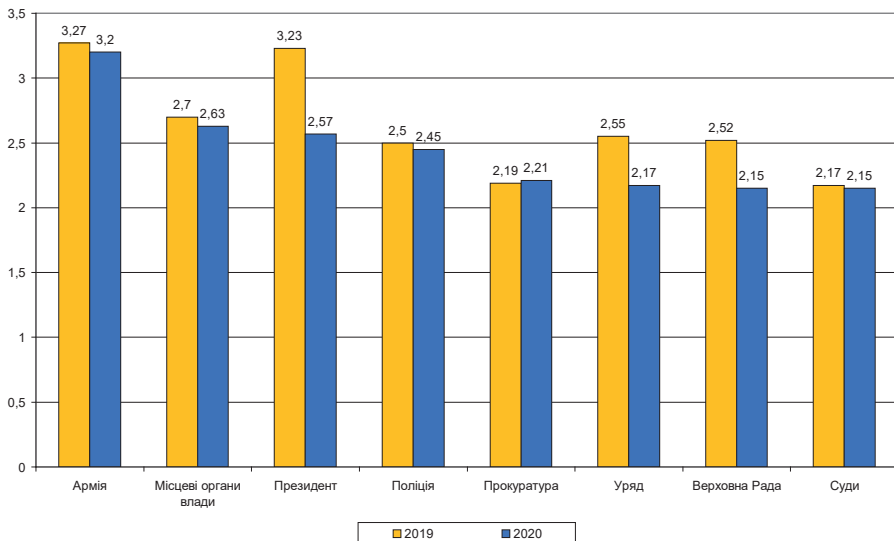

Рисунок 1. Рівень довіри до державних інституцій в Україні у 2019–2020 роках
(Середні: 1–5 балів. Значення: менше 3 балів – недовіра; рівні 3 балам – невизначеність; більші 3 балів – довіра)

* Тут (і далі за текстом) наведено емпіричні дані загальнонаціональних моніторингових опитувань Інституту соціології НАН України, проведених методом самозаповнення анкет у серпні 2019 року (вибірка N = 1802) та вересні-жовтні 2020 років (вибірка N = 1800). Вибірки пропорційно репрезентують доросле (віком від 18 років) населення 24 областей України, АР Крим та м. Києва (опитування не охопили окуповані Росією окремі райони Донецької та Луганської областей (ОРДЛЮ) та АР Крим). Рівень довіри владним інституціям вимірювався за допомогою показників «Який рівень Вашої довіри (певній інституції)?» із єдиною уніфікованою поляризованою порядковою шкалою. Позиціям цієї шкали відповідають такі бали: «Зовсім не довіряю» – 1 бал, «Переважно не довіряю» – 2 бали, «Важко сказати, довіряю чи ні» – 3 бали, «Переважно довіряю» – 4 бали, «Цілком довіряю» – 5 балів. 3-бальний рівень невизначеності власної позиції (або умовної нейтральності) – своєрідний критерій ідентифікації тенденцій довіри: значення балів, локалізовані нижче нього на площині графіка, свідчать про недовіру, а значення балів, локалізовані вище, – відповідно про довіру.

Найбільше знизився рівень довіри до Президента, Уряду та Верховної Ради України. Відтинок часу між двома опитуваннями, що зафіксували цю тенденцію, цілком охоплює початок пандемії коронавірусу та боротьби чинної влади із нею. Можна припускати вплив ефективності цих зусиль чинної влади на довіру їй. Міру впливу на довіру всім владним інституціям показують зв'язки рівнів довіри їм та оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні поширенню пандемії COVID-19 в Україні (табл. 1–8).

Таблиця 1

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри поліції, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри поліції		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,65	228	1,04
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,50	927	0,91
Влада нічого не робить для цього	2,18	398	1,00
Важко сказати	2,50	208	0,98
Загалом	2,45	1761	0,97

*F = 14,806 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,025.

Таблиця 2

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Прокуратурі, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри Прокуратурі		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,42	228	1,01
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,26	927	0,88
Влада нічого не робить для цього	1,94	398	0,97
Важко сказати	2,29	208	0,93
Загалом	2,21	1761	0,93

*F = 16,739 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,028.

Таблиця 3

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри судам, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри судам		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,39	227	1,01
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,16	927	0,93
Влада нічого не робить для цього	1,87	398	0,94
Важко сказати	2,24	208	0,99
Загалом	2,15	1760	0,96

*F = 16,493 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,027.

Таблиця 4

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Президентів України, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри Президентів		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	3,09	228	1,11
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,65	927	1,07
Влада нічого не робить для цього	2,05	398	1,12
Важко сказати	2,61	207	1,10
Загалом	2,57	1760	1,13

*F = 49,641 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,078.

Таблиця 5

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Верховній Раді України, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри Верховній Раді		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,53	228	1,09
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,21	927	0,96
Влада нічого не робить для цього	1,77	398	0,93
Важко сказати	2,19	208	1,00
Загалом	2,15	1761	1,00

*F = 32,885 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,053.

Таблиця 6

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри Уряду України, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри Уряду		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,50	228	1,06
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,24	927	0,97
Влада нічого не робить для цього	1,80	398	0,96
Важко сказати	2,18	208	0,96
Загалом	2,17	1761	1,00

*F = 28,985 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,047.

Таблиця 7

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри місцевим органам влади в Україні, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри місцевим органам влади		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	2,81	228	1,08
Влада щось робить, але цього недостатньо	2,74	927	0,97
Влада нічого не робить для цього	2,35	398	1,11
Важко сказати	2,45	208	1,02
Загалом	2,63	1761	1,04

*F = 18,086 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,030.

Таблиця 8

Зв'язок* оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії COVID-19 та рівня довіри армії України, М, 2020 рік

Що Ви думаєте стосовно зусиль української влади по боротьбі з поширенням епідемії коронавірусу на території України?	Рівень довіри армії		
	М	n	SD
Влада робить все, що може	3,32	228	1,06
Влада щось робить, але цього недостатньо	3,31	928	1,00
Влада нічого не робить для цього	2,95	398	1,23
Важко сказати	3,07	208	1,11
Загалом	3,20	1762	1,09

*F = 12,009 (df = 3; p < 0,001); Eta Squared = 0,020.

Опитувані, що зауважують максимальні, недостатні або відсутні зусилля чинної влади у протистоянні пандемії коронавірусу, статистично значуще відрізняються за рівнем власної довіри владним інституціям. Мірою зростання оцінок зусиль чинної влади у боротьбі з поширенням епідемії COVID-19 зростає й рівень довіри опитуваних владним інституціям. Оцінки міри зусиль чинної влади у протистоянні пандемії коронавірусу та довіра владним інституціям є дійсно, але слабко пов'язаними. Ці взаємозв'язки не є виключно визначальними, бо водночас є діють й інші фактори, що теж зумовлюють (більшою мірою) і довіру чинній владі, і її дієвість. Утім, пандемія COVID-19 наразі не є подоланою, і, за її прогресування, взаємовпливи дієвості чинної влади та довіри владним інституціям можуть суттєво посилитися.

Джерела

1. Конфуций Луньюй. Изречения / Конфуций – Москва : Эксмо, 2008. – 464 с.
2. Бурдые П. Практичний глузд / Пер з фр. / П.Бурдые – Київ : Український Центр духовної культури, 2003. – 503 с.

Інформація про автора

Резнік Володимир Станіславович, доктор соціологічних наук, доцент, завідувач відділу історії та теорії соціології Інституту соціології НАН України, 01021, Київ, вул. Шовковична 12, e-mail: volodymyr.reznik@gmail.com.